

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام آموزش و پرورش ایران

Competencies for The Realization of Democratic Social Education

تاریخ دریافت مقاله: ۱۱/۰۴/۱۴۰۲؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۲۷/۰۶/۱۴۰۲

P. Taghipour

A. A. Sheykifini (Ph.D)

M. Mehrmohamadi (Ph.D)

S. A. Samavi (Ph.D)

Abstract: This study aimed to explore the types of competencies necessary for the realization of democratic social education in Iran's educational system. For this purpose, the method of synthesis was used. In this qualitative research, the method of research synthesis and data analysis of theme analysis, Atride-Sterling (2001) style, were employed to analyze themes emerging from articles and theses in English and Persian related to competencies in the realization of democratic social education. First, a systematic review of English texts, articles, and dissertations from 2010 to 2021 were conducted based on six databases and Persian articles and theses from four databases were selected. The corpus was analyzed and refined using MAXQDA software and the results were organized in the form of 7 inclusive themes. And 28 organizing themes and 124 basic themes were analyzed. The results showed that competencies for the realization of democratic social education include 7 components of practical competence and practical action, spiritual competence, justice competence (with the most themes), political competence, technological competence (with the most themes), cultural competence, and global thinking competence that complement each other.

Keywords: competence, democratic social education, Iran's education, synthesis research

پرنیان تقی پور حویزی^۱ علی اکبر شیخی فینی^۲محمود مهرمحمدی^۳ سید عبدالوهاب سماوی^۴

چکیده: هدف این مقاله معرفی انواع شایستگی‌ها لازم برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام آموزشی ایران است. بدین منظور از روش سنتز پژوهی استفاده شد. اطلاعات از مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی و فارسی مرتبط با شایستگی‌های تربیت اجتماعی دموکراتیک کسب و با بکارگیری روش تحلیل مضمون، سبک آتراید-استرلینگ (۲۰۰۱)، تحلیل شدند. با استفاده از یک الگوی مرور نظام‌دار متون، مقالات و پایان‌نامه‌های انگلیسی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ از شش پایگاه و مقالات و پایان‌نامه‌های فارسی از چهار پایگاه اطلاعاتی انتخاب، پالایش و سپس با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA در قالب ۷ مضمون فراگیر و ۲۸ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۲۴ مضمون پایه، تحلیل شدند. نتایج نشان داد شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک شامل هفت مؤلفه شایستگی «خرد عملی و کنش تاملی»، «شایستگی معنوی»، «شایستگی عدالت‌طلبی» (دارای بیشترین مضامین)، «شایستگی سیاسی»، «شایستگی فناورانه» (دارای کمترین مضامین)، «شایستگی فرهنگی» و «شایستگی جهانی‌اندیشیدن» می‌باشد؛ که مکمل یکدیگر هستند.

کلیدواژه‌ها: شایستگی، تربیت اجتماعی دموکراتیک، آموزش

و پرورش ایران، سنتز پژوهی

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

parnian.taghipour@yahoo.com

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول)

fini2013@yahoo.com

mehrmohammadimahmoud@gmail.com

۳. استاد بازنشسته گروه علوم تربیتی دانشگاه تربیت مدرس

samavi@hormozgan.ac.ir

۴. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

از دیدگاه دیویی^۱ (۱۹۱۶)، هدف اصلی تعلیم و تربیت، تربیت اجتماعی و شهروندی است. در حقیقت تربیت اجتماعی به مثابه تربیت شهروندی دموکراتیک^۲ است. برای دستیابی به این هدف، دموکراتیک کردن سیستم آموزشی و سپس شناسایی شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک ضروری است. گام اول برای ایجاد ساختارها و فرایندهای دموکراتیک نظام آموزشی مستلزم تبیین اصول و مبانی حاکم بر جامعه است. در نظام تعلیم و تربیت اسلامی، بر سازگاری مبانی دینی با تربیت اجتماعی دموکراتیک تأکید شده است. بنابراین در این مقاله ابتدا تبیین سازگاری اسلام با نظام اجتماعی دموکراتیک، و سپس شناسایی شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام آموزشی بررسی می‌شود.

اسلام یکی از ادیان زنده جهان معاصر است و بیش از یک پنجم ساکنان کره زمین متدین به آن هستند. از سوی دیگر دموکراسی^۳ نیز یکی از مطلوب‌ترین و رایج‌ترین شیوه‌های اداره سیاسی در دنیای معاصر است، تا آنجا که میزان تحقق آن در هر جامعه‌ای شاخص توسعه‌یافتگی آن جامعه محسوب می‌شود (کدیور، ۱۳۸۳). مهم‌ترین ویژگی‌های دیدگاه اسلام درباره نظام سیاسی اجتماعی شامل: (۱) ولایت و حاکمیت از آن مردم است. (۲) جامعه، مکلف و مسئول است. (۳) آزادی حقی همگانی است. (۴) مساوات میان مردم یکی از اصول است. (۵) غیرخودی و دیگری مشروعیت دارد. (۶) ظلم حرام و مقاومت در برابر آن واجب است. (۷) قانون برتر از همه است. بنابراین اگر منظور از دموکراسی، وجود مبانی سیاسی یا اجتماعی معین مانند اصل برابری در برابر قانون و آزادی اندیشه و عقیده و تحقق عدالت اجتماعی و نظایر آن یا تضمین حقوق معینی مانند حق زندگی و آزادی و کار و نظایر آن باشد، تردیدی وجود ندارد که این اصول نیز در اسلام تحقق یافته و تضمین شده اند (عباسی و همکاران، ۱۳۹۳).

در نظریه «انسان عامل» که از متون دینی استنباط شده است، عاملیت انسان، مبنای تعلیم و تربیت اسلامی است. به این معنا که تمام فعالیت‌های انسان در جریان تربیت، با آگاهی، انتخاب و اراده انجام می‌شود. بنابراین انسان‌شناسی اسلامی ایجاب می‌کند که افراد آدمی در همه مراحل

1. Dewey
2. Democratic Citizenship
3. Democracy

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام .. تحول اجتماعی، مسئول تلقی شوند. به‌طور کلی در دیدگاه اسلام، مفاهیم مسئولیت، قصد و آگاهی، مفاهیم هسته‌ای در انسان‌شناسی محسوب می‌شوند (باقری، ۱۳۸۵). دموکراسی همچنین شیوه‌ای برای تحدید قدرت حاکمان و عقلانی‌تر کردن تدبیر و سیاست‌هایشان است، تا خطای کمتری در سیاست‌های آن‌ها به وجود آید، و مفساد امور با شورا و همدلی سامان پذیرد، بدون اینکه به قهر و انقلاب منجر شود و عزل حاکمان ناصالح بدون توسل به خشونت ممکن باشد (دباغ، ۱۳۸۷).

بیان مساله

در دهه ۱۹۹۰، یکی از جریان‌های مهم در جهان، دموکراتیک کردن آموزش و پرورش بود (فینکل^۱، ۲۰۱۱). هدف اصلی آموزش دموکراتیک نه تنها بهبود توانایی‌های شناختی دانش‌آموزان است، بلکه کمک به آن‌ها برای کسب نگرش‌های دموکراتیک و انتقادی است. البته نگرش دموکراتیک نیز مستلزم داشتن ویژگی‌هایی مانند تفکر انتقادی، پرسش‌گری و مسئولیت‌پذیری است (سینیت و مهمیت^۲، ۲۰۲۰). در حقیقت، تدارک فرصت‌هایی برای اشتغال دانش‌آموزان در تجربه‌های معنا دار یادگیری است، به گونه‌ای که به تسهیل رشد آن‌ها به‌عنوان افراد متعهد و فعال سیاسی و اجتماعی بینجامد (هومانا^۳، ۲۰۰۶). به همین دلیل پیشنهاد می‌شد که نظام آموزشی مدرسه مبتنی بر ارزش‌های دموکراتیک باشد (جانسون و رودریگز^۴، ۲۰۱۹) و دانش‌آموزان نیز به دانش، مهارت و خلیات دموکراتیک مجهز شوند (دیویی، ۱۹۱۶).

با وجود این، وینبرگ و فلیندرز^۵ (۲۰۱۸) تأکید دارند که بیشتر مدارس اهداف شهروندی را در اولویت قرار نداده‌اند. یافته‌های پژوهش کراگلا^۶ (۲۰۱۳) نیز نشان داد در حالی که معلمان ادعا می‌کنند که ابعاد اصلی دموکراسی (آزادی، برابری، عدالت، مشارکت) را به کار می‌گیرند، دانش‌آموزان خلاف آن را گزارش می‌کنند. بنابراین یکی از چالش‌های آموزش و پرورش، شناسایی شایستگی‌هایی است که کلید موفقیت در دستیابی به تربیت دموکراتیک در قرن بیست و یکم هستند.

-
1. Finkel
 2. Cüneyit & Mehmet
 3. Homana
 4. Jónsson & Rodriguez
 5. Weinberg & Flinders
 6. Kiroglu

اگر چه در ادبیات مربوط به مفهوم شایستگی، تعریف دقیقی وجود ندارد، اما بیشتر نظریه‌ها، بر شایستگی به‌عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها، مهارت‌ها و دانش تأکید دارند. شایستگی‌های شهروندی دموکراتیک نیز بر آگاهی فرد از حقوق و وظایف خود، در جامعه‌ای که بر وضع قانون به‌عنوان چارچوب و قواعد زندگی اجتماعی، تأکید دارد، اشاره می‌کند. این شایستگی‌ها شامل: شایستگی‌های شناختی، شایستگی اخلاقی و عاطفی و آن دسته از شایستگی‌هایی که به ارزش‌ها اشاره دارد و شایستگی‌های مرتبط با عمل هستند (هاسکینز و کریک^۱، ۲۰۱۰). عدم تطابق میان اهداف گسترده آموزش شهروندی و شایستگی‌های خاص شهروندی توسط تحقیقات تجربی روشن شده است (گبوس و همکاران^۲، ۲۰۱۵). اما محققان در تلاش برای دستیابی به شناسایی شایستگی‌ها در تحقق تربیت شهروندی دموکراتیک، پژوهش‌های متعددی به انجام رسانده‌اند.

در ادبیات مربوط به شناسایی شایستگی‌ها، از دیدگاه گالاردی-مورالس و همکاران^۳ (۲۰۱۹) مؤلفه‌های شایستگی شهروندی شامل؛ همزیستی دموکراتیک و بین فرهنگی، مشورت و مشارکت می‌باشند. آرتور و دیوسون^۴ (۲۰۰۰) نیز بر شایستگی یا سواد اجتماعی، به‌عنوان پیش‌نیاز و ضرورت در آموزش شهروندی اشاره دارند. گبوس و همکاران (۲۰۱۵) معتقدند که اهداف آموزش شهروندی به‌طور کلی بر دو دسته از شایستگی‌ها؛ توسعه سواد سیاسی و توسعه مسئولیت اجتماعی اشاره دارند. به استناد چنین باورهایی، تأکید می‌شود که دانش‌آموزان آگاهی لازم درباره مسائل سیاسی و اجتماعی را کسب کنند و به تبع آن یاد بگیرند که متفکر انتقادی باشند و مشارکت فعالانه سیاسی و اجتماعی داشته باشند (گورین و همکاران^۵، ۲۰۱۳).

شورای اروپا^۶ (۲۰۱۷) در تعریف آموزش شهروندی بر هدف آماده‌سازی دانش‌آموزان برای مشارکت آگاهانه در گفت‌وگوی عمومی درباره مسائل عدالت و اخلاق تأکید دارد. جانسون و رودریگز (۲۰۱۹) نیز معتقدند از آن جایی که نظریه دموکراسی دیویی اغلب به‌عنوان نظریه‌ای درباره شیوه‌ای معین از زندگی توصیف شده است، در همین راستا شایستگی‌های دموکراتیک بدین شرح شناسایی شده است: شایستگی گفتمانی، شایستگی برای حل تعارض، شایستگی برای

1. Hoskins & Crick
2. Geboers Et Al
3. Gallarda- Morales Et Al
4. Arthur & Davison
5. Guérin Et Al
6. European Commission

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..
ارزیابی مجدد انتقادی، شایستگی برای زندگی جمعی، شایستگی برای تاب‌آوری، شایستگی برای شکل دادن به تصویری از زندگی خوب و شایستگی برای احترام به مرزهای طبیعی زندگی انسان می‌باشند. راپانتا و همکاران^۱ (۲۰۲۰) بیان می‌کنند که شایستگی یا سواد فرهنگی، مجموعه‌ای از ارزش‌ها و گرایش‌هایی است که از طریق گفت‌وگو و بحث‌های سازنده با افرادی که هویت‌های فرهنگی متفاوتی دارند، حاصل می‌شود. این نظرات نشان می‌دهد که ترکیب نهایی آنها نیازمند «ترکیب روشمند» است. شناخت دقیق شایستگی‌های دموکراتیک لازم است؛ زیرا این شایستگی‌ها در حکم لنگرگاه و مانند نقشه راهی برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک عمل می‌کنند. گویی جعبه سیاه تربیت اجتماعی دموکراتیک از طریق شناسایی و تبیین شایستگی‌ها باز می‌شود.

روش تحقیق

روش به کار رفته در این پژوهش سنتزپژوهی است. سنتز به فرایندی اشاره دارد که طی آن برخی از عناصر بر اساس اصول و روشی قابل دفاع در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند یا اینکه در قالب یک کل بهم می‌پیوندند (استرایک و پوزنر^۲، ۱۹۸۳؛ ب: ۳۴۶). این امر چیزی بیش از کنارهم‌نهادن صرف دسته‌ای از اطلاعات است. در جریان سنتز تأکید بر تلفیق مطالب گوناگون در چهارچوب ادراکی خاص است که پیدایش دیدگاه‌ها یا روابطی جدید را در پی داشته باشد. روش سنتزپژوهی شکلی از پژوهش است که حاصل آن دانش تلفیقی است، دانشی که مطالعات گوناگون و پراکنده را که می‌تواند با نیازهای میدان عمل مرتبط باشد گرد هم می‌آورد. به منظور دستیابی به دانشی که بتواند به حل مسائل جاری و مسائلی که مستلزم برنامه‌ریزی یا اتخاذ تصمیمات عملی هستند کمک کند، پژوهش تلفیقی به ارزیابی و ترکیب مطالعات جاری و اجرا شده می‌پردازد (شورت^۳، ۱۹۹۱؛ ترجمه مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۴).

شناسایی و جستجوی منابع: ابتدا پژوهش‌گر برای دستیابی به منابع اطلاعاتی، با بررسی پایگاه‌های اطلاعاتی [Wiley Online](#)، [ERIC](#)، [Sciencedirect](#)، [Taylor & Francis Group](#)، [Springer](#)، [ProQuest](#)، [Library](#) و همچنین نورمگز، علم‌نت، پایگاه اطلاعاتی جهاد دانشگاهی و ایرانداک به جستجو پرداخت. برای یافتن آثار مرتبط با موضوع در منابع لاتین از کلیدواژه‌های

1. Rapanta Et Al
2. Strike & Posner
3. Short
۱۳۳

(Democratic education, Democratic skill, Democratic Knowledge, Democratic Citizenship, Citizenship capabilities, Citizenship competencies, attitude, Citizenship competence, Secondary competence and Elementary education) و در منابع فارسی نیز از کلید واژه‌های تربیت شهروندی و شایستگی شهروندی، استفاده شد. همچنین برای کسب نتایج بهتر و مورد نظر در منابع انگلیسی، متناسب با پایگاه‌های اطلاعاتی، از چند فیلتر شامل: مقاله و پایان‌نامه باشد، بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ باشد، به زبان انگلیسی باشد و مربوط به Education باشد، استفاده شد. در این مرحله، پس از حذف نتایج تکراری، جمعا ۱۰۳۸ مقاله و ۳۸۰ پایان‌نامه که در عنوان آن‌ها یکی از کلید واژه‌های بالا وجود داشت، جهت بررسی بیشتر دانلود گردید.

پالایش و ارزشیابی منابع: پالایش و ارزشیابی منابع بر اساس معیارهای مشخص شده در جدول (۱) انجام شد. در منابع لاتین از مجموع ۷۳۱ مقاله مورد بررسی، ۸۹ مقاله ملاک ورود به پژوهش را کسب نمودند و از مجموع ۱۰۹ پایان‌نامه مورد بررسی، ۳۶ پایان‌نامه ملاک ورود به پژوهش را کسب کردند.

در منابع فارسی نیز با استفاده از چهار پایگاه اطلاعاتی نورمگز، پایگاه اطلاعاتی جهاد دانشگاهی، علم نت و ایران‌داک با دو کلید واژه تربیت شهروندی و شایستگی های شهروندی جستجو شدند و از مجموع ۳۰۷ مقاله علمی پژوهشی، ۴۵ مقاله ملاک ورود به پژوهش را کسب کردند و از مجموع ۲۷۱ پایان‌نامه مورد بررسی، ۳۲ پایان‌نامه که امکان دسترسی به متن کامل آن‌ها وجود داشت، قابلیت ورود به مطالعه را داشتند.

جدول ۱: معیارهای ورود و خروج منابع به مطالعه مرور نظام‌دار متون

جنبه	معیارهای خروج از مطالعه	معیارهای ورود به مطالعه
نوع مطالعه	گزارش‌های پژوهشی بررسی کتاب مقالات مروری	مطالعات موردی که شایستگی‌های تربیت شهروندی دموکراتیک را شرح داده یا به توضیح یکی از مؤلفه‌های شایستگی تربیت دموکراتیک پرداخته است.
تأکید مطالعه	شایستگی شهروندی مربوط به معلمان، مدیران و غیره شایستگی‌های مربوط به والدین، آموزش موسیقی، رسانه، بازی و قوانین رانندگی و غیره	تیبیین یکی از شایستگی‌های شهروندی و بیان مؤلفه‌های آن

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..

در گام بعدی، علاوه بر خواندن عنوان و چکیده، مقدمه، یافته‌ها و بحث نتیجه‌گیری منابع مورد بررسی قرار گرفت. و براساس یک ساختار ارزشیابی به شرح جدول (۲) به‌طور کلی در منابع انگلیسی ۲۲ مقاله و ۴ پایان‌نامه وارد مطالعه شدند. و در منابع فارسی نیز ۷ مقاله و ۴ پایان‌نامه فارسی در مرحله بررسی نقادانه متون، ملاک ورود به پژوهش را کسب نمودند.

جدول ۲: معیارهای مورد توجه در بررسی نقادانه متون

ردیف	معیار
۱	مقاله زمینه شکل‌گیری و سوابق اجرای شایستگی‌های دموکراتیک را شرح داده است.
۲	مقاله به دنبال تبیین فواید شایستگی‌ها برای نظام آموزشی است.

تحلیل اطلاعات: در راستای پایبندی به روش سنتزپژوهی و به جهت انتخاب روش مناسب برای بررسی و تحلیل محتوای مطالعات گوناگون از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. در حقیقت یکی از روش‌های ساده و کارآمد تحلیل داده‌های کیفی، تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون، روشی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. همچنین تحلیل مضمون، فرایندی است که هم برای بیان واقعیت و هم برای تبیین آن به کار می‌رود (براون و کلارک، ۲۰۰۶). در فرایند تحلیل مضمون، با توجه به اهداف و سوالات تحقیق، می‌توان از روش‌های تحلیل مناسب آن استفاده کرد. شبکه مضامین روش مناسبی در تحلیل مضمون است که آتراید-استرلینگ^۲ در سال ۲۰۰۱ آن را توسعه داده و در این پژوهش استفاده شده است. شبکه مضامین، بر اساس روندی مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان‌دهنده (مضامین بدست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی در برگرفته اصول حاکم بر متن به مثابه کل) را نظام‌مند می‌کند، سپس این مضامین به‌صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آن‌ها نشان داده می‌شود (آتراید استرلینگ، ۲۰۰۱).

به منظور دست‌یابی به پاسخ مسئله پژوهش، ابتدا منابع انگلیسی و سپس منابع فارسی تحلیل شد. در گام اول و همگام با پالایش و ارزشیابی منابع فارسی و انگلیسی، متن آن‌ها چندین مرتبه

مطالعه شد تا ایده‌های اولیه برای کدگذاری شکل گرفت. سپس با مطالعه بخش یافته‌ها و نتیجه‌گیری منابع و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA10 به ایجاد کدهای اولیه اقدام شد. در مرحله اول کدگذاری، ۱۰۳۴ کد (n1) و در مرحله دوم و تحت نظارت متخصصین، ۸۰۷ کد (n2) شناسایی شد. در گام سوم، کدهای مرتبط با یکدیگر ادغام شد و مضامین پایه شکل گرفت. بنابراین جمعا ۱۲۴ مضمون پایه تشکیل شد و با بررسی و پالایش مجدد آن‌ها، تلاش شد مضامین به اندازه کافی خاص، مجزا و غیر تکراری و همچنین کلان باشد تا مجموعه‌ای از ایده‌های مطرح شده در متن را شامل شود. در گام چهارم، بر اساس محتوا و بر مبنای روش آتراید- استرلینگ، به گروه‌بندی مضامین و ایجاد شبکه مضامین اقدام شد. تلاش شده است که تمایزات واضح و مشخصی بین مضامین مختلف باشد. بنابراین ۲۸ مضمون سازمان‌دهنده و ۷ مضمون فراگیر شناسایی شد.

روایی و پایایی: برای سنجش روایی پژوهش حاضر، علاوه بر این که مضمون‌های فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه با مطالعه مبانی نظری، پیشینه تحقیق، اهداف تحقیق و منبع مورد بررسی انتخاب شدند، مضامین از نوع مشهود و توصیفی بوده و پژوهش‌گر در محتوی مضامین دخل و تصرفی نداشته است و لذا از دقت و صحت (روایی) بالایی برخوردار است. همچنین راهنمایی‌های گروهی از خبرگان نیز در این خصوص لحاظ شده و قبل از کدگذاری و جرح و تعدیل نهایی استفاده شده است. به این صورت که کدها در مرحله اول توسط پژوهش‌گر استخراج شده و در مرحله دوم با مراجعه به خبرگان، و با نظارت و راهنمایی آن‌ها، کدها مجددا شناسایی و انتخاب شدند. با مقایسه این دو مرحله و بر مبنای میزان توافق دو مرحله کدگذاری، ضریب پایایی محاسبه شده است. بدین منظور از روش هولستی استفاده شده است که فرمول آن چنین است:

$$P_{ao} = 2M / (n_1 + n_2) \rightarrow 2 \times 750 / (1034 + 807) = 0.81$$

که در آن P_{ao} به معنی درصد توافق مشاهده شده (ضریب پایایی)، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری و n_1 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول و n_2 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم است. این رقم میان صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. لذا نتیجه محاسبه نشان می‌دهد که نتایج تحلیل از قابلیت اعتماد بالایی برخوردار است.

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..

یافته‌های پژوهش

پس از ایجاد شبکه‌های مضامین، مجدداً به متن اصلی منابع مراجعه شد و آن‌ها با کمک شبکه‌ها، تفسیر شدند (آتراید- استرلینگ، ۲۰۰۱). در جدول (۳) تعداد مضامین سازمان‌دهنده و پایه هر یک از مؤلفه‌ها ذکر شده است.

جدول ۳: فراوانی مضامین سازمان‌دهنده و پایه

تعداد مضامین پایه	تعداد مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱۴	۳	شایستگی خرد عملی و کنش تأملی
۶	۲	شایستگی معنوی
۴۲	۹	شایستگی عدالت طلبی
۶	۲	شایستگی سیاسی
۳۲	۶	شایستگی فرهنگی
۵	۲	شایستگی فناورانه
۱۹	۴	شایستگی جهانی اندیشیدن

جدول ۴ نشان می‌دهد شایستگی‌های تربیت اجتماعی دموکراتیک از هفت مضمون فراگیر، شامل: شایستگی خرد عملی و کنش تأملی، شایستگی معنوی، شایستگی عدالت‌طلبی، شایستگی سیاسی، شایستگی فرهنگی، شایستگی فناورانه، شایستگی جهانی اندیشیدن تشکیل شده است. بیشترین مضامین سازمان‌دهنده و پایه، مربوط به مؤلفه شایستگی عدالت طلبی و کمترین مضامین مربوط به شایستگی فناورانه است.

جدول ۴: مضامین پایه، سازمان‌دهنده، فراگیر

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
تقویت قدرت عقلانی	مهرمحمدی، ۱۳۹۱	
پرورش اخلاق شهروندی	توانمندی	
پرورش کنش فرهنگی اجتماعی	کنش فکورانه	
پرورش عقلانیت هنری	خرد عملی و کنش تأملی	
کنش فکورانه در موقعیت‌های واقعی	مهرمحمدی، ۱۳۹۱	
پرورش خرد عملی در کنش اجتماعی	مهرمحمدی، ۱۳۹۱	
ترویج تکرر نظری در کنش فکورانه	توانمندی خرد	مهرمحمدی، ۱۳۹۱

عملی در تصمیم‌گیری	پاتریک، ۲۰۲۰؛ راپانتا و همکاران، ۲۰۲۰، برو، ۲۰۱۲	پروورش ذهنیت و عمل دموکراتیک
	قویدست، ۱۳۹۷	پروورش خردورزی برای حل مسائل زندگی
	بوهلک، ۲۰۱۳؛ رضوی، ۱۳۸۹	پروورش مهارت‌های تصمیم‌گیری و حل مساله
	بلاغت، ۱۳۸۹	زمینه‌سازی برای ترویج خردورزی در تربیت
توانمندی مشورت در کنش فکورانه	برو، ۲۰۱۲، رضوی، ۱۳۸۹؛ موریسن و همکاران، ۲۰۱۸	فراهم کردن زیست مسالمت‌آمیز مشارکتی فراهم کردن زمینه مشورت در تصمیم‌گیری
	بلاغت، ۱۳۸۹	زمینه‌سازی برای ترویج انتخاب و تصمیم‌گیری
شایستگی معنوی	توانمندی آزادی معنوی	پروورش آزادی معنوی
	محمدی و همکاران، ۱۳۹۶؛ قویدست، ۱۳۹۷	
	قویدست، ۱۳۹۷	پروورش آزادمنشی مبتنی بر دین
	رضوی، ۱۳۸۹	پروورش آزادی در جامعه دینی
	بلاغت، ۱۳۸۹	زمینه‌سازی برای ترویج آزادی در تربیت
توانمندی ارزش‌های اخلاقی	محمدی و همکاران، ۱۳۹۶؛ قویدست، ۱۳۹۷	پروورش اخلاق اسلامی
	قویدست، ۱۳۹۷	پروورش تربیت ارزش‌مدار
	راپانتا و همکاران، ۲۰۲۰	ترویج استفاده از گفت و گوی دموکراتیک
توانمندی گفت و گوی دموکراتیک	راپانتا و همکاران، ۲۰۲۰	فراهم کردن دانش و مهارت لازم برای بحث
	پاتریک، ۲۰۰۰	یادگیری و کنترل گفتمان برای افزایش قدرت اجتماعی
	پاتریک، ۲۰۲۰؛ برو، ۲۰۱۲	خلق فرصت‌ها برای گفت و گوی دموکراتیک

	تنوع دیدگاه‌ها و استدلال‌ها از طریق بحث	راپاننا و همکاران، ۲۰۲۰
	اهمیت گفت و گوی دموکراتیک	پاتریک، ۲۰۲۰
شایستگی فرهنگی	اصول یادگیری گفت و گو	دی زوازو، ۲۰۱۷
	پرورش مهارت‌های بین فردی	میتلز، ۲۰۱۰؛ سیمو و همکاران، ۲۰۱۶
	پرورش دانش بین فردی	گبوس و همکاران، ۲۰۱۵
	پرورش فرهنگ ارتباطات	پاتریک، ۲۰۱۲
	اهمیت شنیدن همدلانه در آموزش مدنی	آندولینا و همکاران، ۲۰۲۱؛ تاسیم، ۲۰۱۳
	پرورش همدلی و فروتنی معرفتی	مورین و همکاران، ۲۰۱۸
	زمینه‌سازی برای ترویج بردباری و مدارا	بلاغت، ۱۳۸۹
	پرورش فرهنگ صیانت از میراث فرهنگی	قویدست، ۱۳۹۷؛ صباغی و همکاران، ۱۳۹۲
	پرورش نمادهای ملی و میهنی	قویدست، ۱۳۹۷
	پرورش شهروند وطن دوست	قویدست، ۱۳۹۷؛ رضوی، ۱۳۸۹
	پرورش شهروند حافظ محیط زیست	قویدست، ۱۳۹۷
	تکوین و تعالی هویت شهروندان	قویدست، ۱۳۹۷
	پرورش تربیت فرهنگی	قویدست، ۱۳۹۷
	آموزش شخصیت	رودریگز، ۲۰۱۹؛ لین، ۲۰۱۵، لی، ۲۰۱۲
	توسعه خودراهبری	وستراین و همکاران، ۲۰۱۶؛ الشرمین، ۲۰۱۶
	اصلاح و بهبود موقعیت خود و دیگران	قویدست، ۱۳۹۷
	شیوه‌های انتقادی برای تغییر خود	بوهلک، ۲۰۱۳
	یادگیری برای تغییر خود و جهان	بوهلک، ۲۰۱۳
	پرورش خودسازی	بوهلک، ۲۰۱۳
	رشد و توسعه درونی خود	بوهلک، ۲۰۱۳
	مهارت‌های تقویت خود در برابر بی‌عدالتی	بوهلک، ۲۰۱۳

	شبه‌های تقویت قدرت فرهنگی در فرد	بوهلک، ۲۰۱۳
	مسئولیت نسبت به خود و دیگران	دی زوازو، ۲۰۱۷؛ تاباک و کاریپ، ۲۰۲۱
	پرورش وجدان و مسئولیت‌پذیری	دی زوازو، ۲۰۱۷
	راهبردهای خودتنظیمی رفتاری و عاطفی	دی زوازو، ۲۰۱۷
	تمرین و تقویت ذهن آگاهی	دی زوازو، ۲۰۱۷
	منافع اجتماعی	گبوس و همکاران، توانمندی سواد اجتماعی ۲۰۱۵
شایستگی عدالت‌طلبی	توانایی اجتماعی	گبوس و همکاران، ۲۰۱۵
	دانش اجتماعی	گبوس و همکاران، ۲۰۱۵
	تفکر تأملی	گبوس و همکاران، ۲۰۱۵؛ آدیگازل و کاراگل، ۲۰۱۹
	پرورش سواد انتقادی	گورین و همکاران، ۲۰۱۳؛ لی، ۲۰۱۲
	دست‌یابی به استقلال در تفکر ایستادگی بر اصول	یاوری و همکارا، ۱۳۹۲ گبوس و همکاران، ۲۰۱۵
	پرورش شهروند مشارکت‌جو	قویدست، ۱۳۹۷
	ایفای نقش فعال در جامعه	تاباک و کاریپ، ۲۰۲۱؛ گورین و همکاران، ۲۰۱۳، هاسکینز و کریک، ۲۰۱۰
	فراهم کردن فرصت‌های یادگیری مدنی	شپرد و همکاران، ۲۰۱۱

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..

مشارکت مدنی دانش‌آموزان در مدرسه و جامعه	تاسیم، ۲۰۱۳؛ برو، ۲۰۱۲
تقویت مشارکت مدنی و اجتماعی	لین، ۲۰۱۵؛ تیسن، ۲۰۱۳؛ هاسکینز و کریک، ۲۰۱۰
زمینه‌سازی برای ترویج همکاری و مشارکت	بلاغت، ۱۳۸۹؛ تیسن، ۲۰۱۳؛ هاسکینز و کریک، ۲۰۱۰
فراهم کردن فرصت‌ها برای آزادی اجتماعی	قویدست، ۱۳۹۷
پرورش شهروند وحدت طلب و انسجام‌گرای اجتماعی	قویدست، ۱۳۹۷
زمینه‌سازی برای شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی	خوجم لی، ۱۳۸۸
مسئولیت‌پذیری در برابر خدا	قویدست، ۱۳۹۷
مسئولیت‌پذیری در برابر جامعه	قویدست، ۱۳۹۷
فراهم کردن فرصت‌های عدالت و برابری	رضوی، ۱۳۸۹
تلاش برای عدالت‌خواهی در جامعه دینی	رضوی، ۱۳۸۹
پرورش نقش تربیت در ترویج برابری	بلاغت، ۱۳۸۹
زمینه‌سازی برای ترویج قانون‌مندی	بلاغت، ۱۳۸۹
تکوین و تعالی انسانی برای روابط حق محور	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹
تأمین و بسط عدالت در برخورداری از فرصت‌ها	قویدست، ۱۳۹۷
تربیت انسان تلاشگر در جهت تحقق عدل جهانی	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹
عدالت‌خواهی برای رشد و تعالی و کمال	رضوی، ۱۳۸۹
تلاش برای جلوگیری از فاصله طبقاتی، اجتماعی، سیاسی	رضوی، ۱۳۸۹
تلاش برای رفع تبعیض‌های ناروا	رضوی، ۱۳۸۹
تلاش برای حق‌گرایی و ایجاد عدالت	رضوی، ۱۳۸۹
گرایش فطری انسان به عدالت‌خواهی	رضوی، ۱۳۸۹
تعلیم و تربیت جمعی	بوهلک، ۲۰۱۳
ویژگی‌های کلیدی کنش جمعی	بوهلک، ۲۰۱۳

توانمندی	بوهلک، ۲۰۱۳	ترویج ارزش‌های جمع‌گرایی
فرهنگ	بوهلک، ۲۰۱۳	ایجاد جامعه از طریق رفتارهای خاص
جمع‌گرایی	بوهلک، ۲۰۱۳	توانایی تأثیرگذاری بر تغییرات اجتماعی
	بوهلک، ۲۰۱۳	توسعه و بهبود فرهنگ جمع‌گرایی
توانمندی	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	حق برخورداری از حقوق مدنی
حقوق اصلی شهروندان	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	حق برخورداری از حقوق اجتماعی-اقتصادی
	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	برخورداری از حقوق سیاسی
	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	حق برخورداری از امنیت و سلامت
	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	حق برخورداری از تربیت جنسی
	رضوی، ۱۳۸۹	حق برخورداری از سواد شغلی-اقتصادی
	قویدست، ۱۳۹۷؛ مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	
توانمندی	فائدی، ۱۳۸۵	پرورش مهارت‌های فناورانه شهروند آینده
شایستگی فناورانه	فائدی، ۱۳۸۵؛ بیکر، ۲۰۱۳	نقش فناوری اطلاعات در توسعه اینترنت برای پرورش جهان وطنی انتقادی
مهارت‌های فناوری و اطلاعات	بیکر، ۲۰۱۳	
توانمندی	فائدی، ۱۳۸۵؛ خوجم لی، ۱۳۸۸	مهارت‌های شهروند الکترونیک
مهارت‌های شهروند تکنولوژیک	فائدی، ۱۳۸۵	خصوصیات شهروند الکترونیک
شایستگی سیاسی	رضوی، ۱۳۸۹	پرورش نگرش و ارزش‌های سیاسی
	رضوی، ۱۳۸۹	پرورش مهارت‌های تربیت سیاسی
	رضوی، ۱۳۸۹	پرورش بعد شناختی تربیت سیاسی
	رضوی، ۱۳۸۹	مشارکت فعال سیاسی
توانمندی	رضوی، ۱۳۸۹	ترویج فعالیتهای سیاسی
فعالیت‌های سیاسی	رضوی، ۱۳۸۹؛ لین، ۲۰۱۵	پرورش سواد سیاسی
	گورین و همکاران، ۲۰۱۳	

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..

	قائدی، ۱۳۸۵	مهارت‌های بنیادی شهروند هزاره سوم
توانمندی شهروند آینده جهانی	قائدی، ۱۳۸۵	پرورش مهارت شهروند آینده در عرصه جهانی
	قائدی، ۱۳۸۵	بسترسازی برای تربیت شهروند آینده جهانی
	قائدی، ۱۳۸۵	توجه به عوامل زمینه‌ای در تربیت شهروند آینده
	قائدی، ۱۳۸۵	خصوصیات دموکراتیک شهروند آینده
	بوهلک، ۲۰۱۳؛ شپرد و همکاران، ۲۰۱۱، مورالس و همکاران، ۲۰۱۹	تلاش برای درک مفهوم خود و جهان
توانمندی تعهد نسبت به خود و جهان	سمنسی، ۲۰۱۰، جمالی و همکاران، ۱۳۹۲	حساسیت نسبت به رویدادهای ملی و جهانی آگاهی از مسائل جهانی
	رودریگز، ۲۰۱۹، آدیگازل و کاراگل، ۲۰۱۹	پرورش شهروند جهان وطنی تربیت شهروند چندفرهنگی
شایستگی جهانی اندیشیدن	بوهلک، ۲۰۱۳	توسعه مهارت‌های بین‌نژادی و فرهنگی
	رایانئا و همکاران، ۲۰۲۰	پرورش مهارت برقراری ارتباطات داخلی و جهانی
توانمندی مشارکت و تعامل فردی، ملی و جهانی	مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	مبارزه با ظلم و بی‌عدالتی
	رضوی، ۱۳۸۹، سمنسی، ۲۰۱۰؛ مصطفی پور و همکاران، ۱۳۹۹	تشویق به ظلم ستیزی تربیت صلح جهانی
	مکتاب، ۲۰۱۳	آگاهی از جنبه‌های روابط بین‌الملل
توانمندی سواد بین‌المللی	مکتاب، ۲۰۱۳	پرورش مهارت‌های سواد بین‌المللی
	مکتاب، ۲۰۱۳	بهبود و توسعه نگرش جهانی
	مکتاب، ۲۰۱۳	جنبه‌های توسعه و جهانی‌سازی

این پژوهش با هدف شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام آموزشی ایران انجام شد. نتایج تحلیل مضمون نشان داد شایستگی‌ها برای تحقق تربیت

اجتماعی دموکراتیک شامل هفت مؤلفه شایستگی خرد عملی و کنش تأملی، شایستگی معنوی، شایستگی عدالت‌طلبی، شایستگی سیاسی، شایستگی فناوریانه، شایستگی فرهنگی و شایستگی جهانی اندیشیدن بودند که مکمل یکدیگر هستند. بیشترین مضامین مربوط به مؤلفه شایستگی عدالت‌طلبی است و کمترین مضامین مربوط به مؤلفه شایستگی فناوریانه بود. هر یک از این شایستگی‌ها در ادامه مورد بحث قرار گرفته است.

شایستگی خرد عملی و کنش تأملی: با توجه به جدول (۴)، «مؤلفه خرد عملی و کنش تأملی» شامل؛ توانمندی کنش فکورانه، توانمندی خردعملی در تصمیم‌گیری، توانمندی مشورت در کنش فکورانه است.

مهرمحمدی (۱۳۹۱) معتقد است که گوهر شهروندی دموکراتیک، برخورداری از نوعی شایستگی، ترکیبی از دانش، نگرش و مهارت است که عمل فکورانه^۱ نامیده می‌شود، بنابراین نظام آموزشی باید بتواند شهروندانی تربیت کند که کنشگر فکور^۲ باشند. منظور از مؤلفه خرد عملی و کنش تأملی، این است که شخص برخوردار از این شایستگی بیش از آن که به خرد قیاسی^۳ یا خرد استقرایی^۴ متکی باشد، رفتار خود را بر خرد عملی^۵ مبتنی می‌سازد. فرد متکی به خرد قیاسی، قالب‌های ذهنی صلب و ایدئولوژیک جامعه را مصداق جامعه غیردموکراتیک دانسته و با رویکردی به اصطلاح غیرفکورانه درباره کلیه وقایع، مرتکب داوری پیشینی می‌شود. از سوی دیگر فرد متکی به خرد استقرایی از قضاوت صلب و پسینی و در نتیجه غیرفکورانه از نوع استقرایی نیز فاصله می‌گیرد و هیچ موقعیت اجتماعی را مصداق کامل موقعیت‌هایی که در گذشته با آن‌ها مواجه شده است، نمی‌انگارد. بلکه در هر موقعیت درجه‌ای از تعیین نایافتگی و میزانی از یگانگی و بی‌تابی را در مقایسه با موقعیت‌های تجربه شده سراغ می‌گیرد که مستحق و مستلزم تأمل، تصمیم و کنش فکورانه است.

شایستگی معنوی: با توجه به جدول (۴)، مؤلفه «شایستگی معنوی» شامل؛ توانمندی آزادی معنوی و توانمندی ارزش‌های اخلاقی است. معنویت به‌عنوان یکی از اجزای مهم تربیت دموکراتیک

-
1. Deliberation
 2. Deliberator
 3. Deductive Wisdom
 4. Inductive Wisdom
 5. Practical Wisdom

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام .. توسط اندیشمندانی مانند؛ دیویی، فریره، هوکس و نادینگز مورد توجه بوده است. دیویی، بر رابطه متقابل معنویت و تربیت دموکراتیک تأکید داشت. فریره و هوکس نیز به‌کارگیری معنویت را به‌عنوان منبعی ارزشمند برای دموکراتیک کردن آموزش می‌دانستند. نادینگز اما معتقد بود از آن جایی که معنویت در آموزش دموکراتیک، به‌عنوان یک مؤلفه ضروری آموزشی در قرن بیست و یکم است بنابراین بی‌توجهی به معنویت در آموزش «غفلت شرم‌آور» است، زیرا نادیده گرفتن معنویت، جنبه‌های اصلی انسانیت (خلاقیت، مشارکت، شادی و امید) را سرکوب می‌کند (لینگلی^۱، ۲۰۱۶).

به‌طور کلی معنویت به آرمان‌های غایی اشاره دارد که به زندگی معنا و هدف می‌بخشد. آرمان‌هایی که می‌توانند زندگی را ارزشمندتر و هدفمندتر کنند. دیویی نیز آرمان دموکراسی را، «آرمان معنوی» می‌دانست. بنابراین آرمان‌های معنوی از ملزومات یک زندگی خوب هستند که شامل؛ آزادی، برابری و عدالت می‌باشند (وبستر^۲، ۲۰۲۱).

منظور از مؤلفه پرورش آزادی معنوی این است که انسان، قوا و گزینه‌های خود را مهار کند و در بند غضب، حرص، طمع، جاه‌طلبی و افزون‌خواهی نباشد. بنابراین انسانی آزاد است که بتواند بر قوای خود مسلط باشد و اسیر بت‌های درونی خود نشود. در حقیقت آزادی معنوی، آزادی انسان از قید و اسارت خویشتن می‌باشد. منظور از مؤلفه توانمندی ارزش‌های اخلاقی نیز این است که آموزش و پرورش باید شهروندانی تربیت کند که خود را متصف به اخلاق فاضله کنند و همچنین بر ارتقای معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی دانش‌آموزان نیز تأکید داشته باشد (قویدست، ۱۳۹۷).

شایستگی سیاسی: با توجه به جدول (۴) «مؤلفه شایستگی سیاسی» شامل؛ توانمندی مهارت‌های چندگانه سیاسی، توانمندی فعالیت‌های سیاسی است. از دیدگاه بویخوتسا و همکاران^۳ (۲۰۱۳) هدف آموزش شهروندی، توسعه توانایی افراد برای مشارکت فعالانه و مسئولانه در زندگی سیاسی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه است. طبق گزارش‌های اوریدیک^۴ (۲۰۱۲) یکی از اهداف آموزش شهروندی، توسعه سواد سیاسی (با تأکید بر دانش حقایق اساسی و درک مفاهیم کلیدی)

1. Lingley
2. Webster
3. Boikhutso Et Al
4. Eurydice Reports
۱۱۵

است. البته هم برای اوریدیک و هم برای ICCE^۱، سواد سیاسی فراتر از آموزش درک صرف از نظام سیاسی و نهادهای آن است. بنابراین سواد سیاسی نه تنها با دانش، بلکه با مهارت و ارزش ها نیز مرتبط است.

فریره معتقد است که آموزش یک عمل سیاسی است و مدارس نیز ایدئولوژی غالب و مسلط را تداوم می‌بخشند (دی‌زوازو^۲، ۲۰۱۷) در واقع تربیت سیاسی، باید تلاش برای ایجاد هشیاری انتقادی نسبت به پدیده‌های سیاسی باشد (گورین و همکاران، ۲۰۱۳) اگر چه دانشمندان علوم سیاسی، بر دانش سیاسی به‌عنوان پیش‌فرض ضروری برای کنش مدنی تأکید داشته‌اند، اما مهارت‌های مدنی را نیز به‌عنوان منابع کلیدی برای کنش سیاسی می‌دانند (گبورس و همکاران، ۲۰۱۵).

شایستگی فرهنگی: با توجه به جدول (۴) «مؤلفه شایستگی فرهنگی» شامل؛ توانمندی گفت و گوی دموکراتیک، توانمندی مهارت‌های ارتباطی، توانمندی همدلی در شنیدن صدای دیگران، توانمندی وحدت و هویت ملی، توانمندی هویت فرهنگی و توانمندی اهتمام به بالندگی شخصی می‌باشد.

یواز و کاریپ^۳ (۲۰۲۰) بیان می‌کنند هدف پروژه آموزش شهروندی دموکراتیک، توسعه فرهنگ دموکراتیک است. مفهوم شهروندی به‌عنوان یک عمل دموکراتیک از طریق ارتباط میان سواد فرهنگی، گفت و گو با پیش‌فرض مهارت‌های سواد اجتماعی، و استدلال با پیش‌فرض مهارت‌های سواد انتقادی محقق می‌شود (ماین و همکاران^۴، ۲۰۱۹). آموزش شهروندی، به‌عنوان تقویت‌کننده سواد فرهنگی، بر توسعه گوش دادن فعال، انعطاف نسبت به دیدگاه‌های دیگران، و عدم قضاوت درباره درست یا نادرست بودن آن‌ها تأکید دارد. حوزه‌های عاطفی اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی شامل؛ توانایی همدلی، احساس شفقت و گوش دادن فعال می‌باشد (آندولینا و همکاران^۵، ۲۰۲۱) گوش دادن همدلانه، همچنین وسیله‌ای حیاتی برای تقویت روابط مدنی، ایجاد همدلی و درک احساس متقابل است (دابسون^۶، ۲۰۱۲).

1. International Civic And Citizenship Education

2. De Zuazu

3. Yavuz & Karip

4. Maine Et Al

5. Andolina Et Al

6. Dobson

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام .. شایستگی فرهنگی مستلزم گفت و گوی پویا و مستمر درباره ساخت معانی مشترک و گفت و گوی متقابل درباره دیدگاه و هویت‌هاست (ماین و همکاران، ۲۰۱۹) تنها از طریق گفت و گو و تفکر انتقادی، می‌توان ارزش‌های زندگی دموکراتیک را به اجرا گذاشت، زیرا یادگیرندگان به جای مصرف‌کنندگان دانش، معناسازان واقعی می‌شوند (یونسکو^۱، ۲۰۱۴). مهارت در گفت و گو و استدلال برای دستیابی به اهداف آموزش شهروندی و نیز آماده ساختن دانش‌آموزان برای مشارکت در جامعه ضروری است. به‌طور کلی سواد فرهنگی از طریق گفت و گو و استدلال، دانش‌آموزان را برای کسب دانش، مهارت و ارزش‌های مورد نیاز برای عملکرد موثر در جامعه فرهنگی، دولت-ملت، منطقه و در جامعه جهانی آماده می‌سازد (راپانئا و همکاران، ۲۰۲۰).

شیلدز^۲ (۲۰۱۱) بیان می‌کند اساس آموزش باید آموزش شهروندی و شخصیت باشد و آموزش و پرورش باید شخصیت و منش اخلاقی و مدنی افراد را توسعه دهد. بوهلک^۳ (۲۰۱۳) نیز معتقد است که برنامه‌های آموزش شخصیت با آموزش شهروندی رابطه تنگاتنگی دارند. برنامه‌های آموزش شخصیت بر ترویج ارزش‌های اخلاقی در دانش‌آموزان تمرکز دارد. به‌طور کلی هدف تربیت شخصیت، رشد فضیلت‌های اخلاقی است (ویلیامز-باندز^۴، ۲۰۱۳).

شایستگی جهانی اندیشیدن: با توجه به جدول (۴) «مؤلفه شایستگی جهانی اندیشیدن» شامل؛ توانمندی شهروند آینده جهانی، توانمندی تعهد نسبت به خود و جهان، توانمندی مشارکت و تعامل فردی، ملی و جهانی، و توانمندی سواد بین‌المللی است.

همه ملت‌ها با سه بعد آموزش شهروندی یعنی شخصی، ملی و جهانی دست و پنجه نرم می‌کنند (لی^۵، ۲۰۱۲) در گذشته آموزش شهروندی بر ارتقای وظایف مدنی و مسئولیت‌ها تأکید داشت، امروزه ثابت شده است تغییراتی که در جهان اتفاق می‌افتد، چالش‌های اساسی برای «مفاهیم سنتی آموزش شهروندی» هستند (کسر و همکاران^۶، ۲۰۱۱). کاجینا^۷ (۲۰۱۵) قرن بیست و یکم «عصر جهانی شدن» نامیده شده است و مفهوم شهروندی جهانی به مردم یادآوری می‌کند که

-
1. Unesco
 2. Shields
 3. Bohlke
 4. Williams-Bonds
 5. Lee
 6. Keser Et Al
 7. Kachina
- ۱۱۷

مسئولیت جهانی بالاتر از مسئولیت در سطح ملی است. اسکلد و همکاران^۱ (۲۰۱۶) بیان می‌کنند که شایستگی شهروندی جهانی، مجموعه‌ای از استعدادها، دانش و مهارت‌های لازم برای مشارکت مؤثر به‌عنوان شهروندان جهانی است. شهروند جهانی از مسائل جهانی آگاه است و از نظر اجتماعی و مدنی مسئولیت‌پذیر است (آنتال^۲، ۲۰۱۱).

مانسیلا و جکسون^۳ (۲۰۱۱) تأکید می‌کنند که مفهوم شهروندی جهانی معمولاً بر این جنبه‌های شهروندی (چندفرهنگی، تنوع فرهنگی، ضد نژاد پرستی) نیز متمرکز است. در واقع شایستگی جهانی به‌عنوان «توانایی برقراری ارتباط مؤثر در میان مرزهای فرهنگی و زبانی و تمرکز بر موضوعاتی که فراتر از فرهنگ‌ها و قاره‌ها هستند» تعریف می‌شود (مکناب^۴، ۲۰۱۳).

برخی ایده شهروند جهانی را به مفهوم جهان وطنی مرتبط می‌کنند. آپیاه^۵ (۲۰۱۰) استدلال می‌کند که جهان وطن‌گرایی جوهره معنای شهروند جهانی بودن است. جهان وطنی ریشه در شهروند جهانی دارد و به معنای این است که «همه انسان‌ها صرف‌نظر از وابستگی سیاسی خود، به یک جامعه واحد تعلق دارند و هدف آن‌ها این است که جهان را به مکانی بهتر و عادلانه‌تر برای همه تبدیل کنند».

شایستگی عدالت‌طلبی: با توجه به جدول (۴)، «مؤلفه عدالت‌طلبی» شامل؛ توانمندی عدالت و برابری، توانمندی شهروند در جهت تحقق عدالت، توانمندی برای عدالت‌خواهی در جامعه دینی، توانمندی شهروند مسئولیت‌پذیر، توانمندی فرهنگ جمع‌گرایی، توانمندی حقوق اصلی شهروندان، توانمندی فراهم کردن فرصت‌ها برای انسجام اجتماعی، توانمندی مشارکت اجتماعی، توانمندی سواد اجتماعی تأکید دارد. طبق نتایج، این مؤلفه دارای بیشترین مضامین پایه و سازمان‌دهنده بوده است.

در حالی که آموزش شهروندی در گذشته بر مسئولیت‌پذیری و حقوق متمرکز بود، گفتمان اخیر به تدریج به سمت ارزش‌هایی مانند عدالت اجتماعی، احترام، همکاری تأکید می‌کند (آدیگازل و کاراگل^۶، ۲۰۱۹). به گزارش انجمن نظارت و برنامه درسی توسعه (ASCD) برابری و

-
1. Sklad Et Al
 2. Antal
 3. Mansilla & Jackson
 4. Macnab
 5. Appiah
 - 6=ADIGÜZEL & KARAGÖL

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..

آزادی از عناصر اساسی آموزش دموکراتیک می‌باشند (کالینز و همکاران^۲، ۲۰۱۹) برای شکل‌گیری فرهنگ شهروندی دموکراتیک باید ارزش‌های دموکراسی مانند؛ عدالت، برابری و آزادی در افراد درونی شود (گورسین^۳، ۲۰۱۳). عدالت اجتماعی زمانی محقق می‌شود که شهروندان به‌عنوان کنشگران اجتماعی، نسبت به جامعه و دیگران، احساس مسئولیت کنند (گازمن^۴، ۲۰۱۸) بنابراین اولین گام برای بالا بردن سطح آگاهی و مسئولیت در نظام آموزش و پرورش مستلزم این است که دانش‌آموزان بی‌عدالتی را تشخیص دهند و سپس با وضعیت موجود-قدرت-مقابله کنند (مریام و تیسدل^۵، ۲۰۱۶).

کومبر^۶ (۲۰۱۲) به زیر سوال بردن بی‌عدالتی را سواد انتقادی می‌داند. هدف آموزش باید فراهم کردن محیط منعطف یادگیری برای گفتمان دموکراتیک و نقد هنجارهای موجود در جامعه باشد (اتکینسون^۷، ۲۰۱۷). آگاهی انتقادی زمانی اتفاق می‌افتد که فرد از بی‌عدالتی‌های جهان آگاه باشد و آن را محکوم کند. بنابراین تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی، در حفظ و توسعه فرهنگ دموکراتیک اهمیت فراوانی دارد (اصلان^۸، ۲۰۱۸). در حقیقت هدف از آموزش باید مشارکت فعال دانش‌آموزان در دموکراسی باشد و برای تحقق این هدف مدارس نیز باید عدالت، برابری، احترام و همکاری را به دانش‌آموزان آموزش دهند (تاسیم^۹، ۲۰۱۳).

هومن^{۱۰} (۲۰۱۸) بیان می‌کند که عدم دسترسی به منابع آموزشی و آموزش با کیفیت، مانعی برای از بین بردن شکاف طبقاتی شده است. این شکاف مداوم، آموزش دموکراتیک را مختل می‌کند. در نظام اسلامی نیز عدالت اساسی‌ترین ارزش اخلاقی و اجتماعی و به نوعی عامل بقای جامعه است. عدالت تربیتی بر برخورداری و توان دسترسی همه افراد جامعه به امکانات تأکید می‌کند. آموزش و پرورش بایستی شهروندان مومن و موحد پرورش دهد که منابع انسانی و مادی

1. Association For Supervision And Curriculum Development

2. Collins Et Al

3. Govercin

4. Guzman

5. Marriam & Tisdell

6. Comber

7. Athkinson

8. Aslan

9. Tusiime

10. Homan

را به صورت عادلانه در سراسر کشور سازمان‌دهی کنند و توازن پیشرفت در جامعه حفظ گردد (قویدست، ۱۳۹۷).

شایستگی فناورانه: با توجه به جدول (۴)، «مؤلفه شایستگی فناورانه» شامل؛ توانمندی مهارت‌های فناوری و اطلاعات و توانمندی مهارت‌های شهروند تکنولوژیک می‌باشد. در عصر اطلاعاتی که ما در آن زندگی می‌کنیم، فناوری به یک جزء ضروری زندگی تبدیل شده است و به طور گسترده در اقدامات مختلف زندگی روزمره و ارتباطات ما استفاده می‌شود. تحولات در فناوری اطلاعات و ارتباطات به طور چشمگیری بر بسیاری از زمینه‌ها از جمله آموزش تاثیر گذاشته است (کارباز و کارفیل^۱، ۲۰۲۱). توانایی استفاده بهینه از فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان یک مهارت ضروری در زندگی و توسعه و حفظ مهارت و توانایی‌های فن‌آوری بخش مهمی از شایستگی‌های ضروری برای یادگیرندگان در قرن بیست و یکم هستند (سیلوان و هاسن^۲، ۲۰۱۰).

قائدی (۱۳۸۵) بیان می‌کند که در قالب جهانی باید به صورت دموکراتیک عمل کرد و ابزار اندیشه و عمل دموکراتیک، فناوری اطلاعات است. بنابراین فناوری اطلاعات، هم عامل اساسی ایجاد کننده روندهای جهانی است و هم ضروری‌ساز فرایندهای دموکراتیک و هم متأثر کننده شیوه‌های تربیتی. علاوه بر آن فناوری اطلاعات باعث شده است تا جهان در عرصه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به یکدیگر وابسته گردد و این وابستگی لزوم اندیشه و عمل جهانی را پدید آورده است. آموزش و پرورش نیز بایستی زمینه برخورداری دانش‌آموزان از فناوری‌های نوین آموزشی را فراهم آورد تا شهروندانی تربیت شوند که با کاربرد فناوری‌های نوین در زمینه‌های آموزشی، تحقیقاتی، فرهنگی، فنی، اجتماعی و اقتصادی آشنا شوند و آگاهانه از آثار و پیامدهای نامطلوب فناوری‌های نوین پیشگیری کنند و هوشمندانه و آگاهانه از این نوع فناوری‌ها در زمینه شغلی و بهتر انجام دادن کار خود استفاده کند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله به شرح شایستگی‌هایی اقدام شد که در پژوهش‌های معتبر دهه دوم قرن بیست و یکم برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک ضروری قلمداد شده‌اند. این شایستگی‌ها شامل هفت مؤلفه شایستگی خرد عملی و کنش تأملی، شایستگی معنوی، شایستگی عدالت طلبی، شایستگی

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام .. سیاسی، شایستگی فناوریانه، شایستگی فرهنگی و شایستگی جهانی اندیشیدن است. به دیگر سخن، ویژگی‌های یک شهروند دموکراتیک و آموزش‌های مورد نیاز برای تربیت چنین شهروندی مورد شناسایی قرار گرفته است. دانش‌آموزان در اینجا شهروندانی هستند که در حال فراگیری روش زندگی دموکراتیک هستند و دانش و مهارت‌هایی که برای عملکرد به‌عنوان شهروندان دموکراتیک نیاز دارند را فرا می‌گیرند. بر این اساس، آموزش مفاهیم شهروندی به دانش‌آموزان به تنهایی کافی نیست. دانش‌آموزان نیاز دارند تا این شایستگی‌ها را به‌طور عملی تجربه کنند.

نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تلاش‌هایی در تدوین برنامه‌ای برای شناسایی شایستگی‌های مورد انتظار در نظام آموزش و پرورش ایران صورت گرفته است. خروشی و همکاران (۱۳۹۷) در ارزشیابی از شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌جو معلمان در برنامه درسی تربیت معلم شایسته محور نشان دادند که این شایستگی‌ها در قالب سه مضمون و شش مولفه قرار می‌گیرند. بدین منظور، لزوم تدوین برنامه درسی مناسب به منظور تربیت معلمان شایسته و ایجاد نظام آموزشی کارآمد به همراه شیوه‌های مناسب ارزشیابی از شایستگی‌های معلمان را خاطر نشان شدند. آنچه در تحقیقات مذکور به آن پرداخته نشده، شناسایی شایستگی‌های تربیت دموکراتیک در نظام آموزش و پرورش ایران است. مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نشان می‌دهد که مسئولان تعلیم و تربیت در این کشورها، شناسایی شایستگی‌ها برای تحقق تربیت شهروندی دموکراتیک را در صدر اقدامات خود قرار داده‌اند. بررسی پژوهش‌های انجام گرفته در کشور ما نیز نشان می‌دهد صرفاً در تحلیل محتوی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و کتاب‌های درسی از لحاظ مؤلفه‌های شهروندی، آسیب‌ها و چالش‌های آموزش‌های شهروندی در برنامه‌های درسی تا حدودی توجه شده است. در تحقیقی میزان توجه به رویکردهای تربیت شهروندی قانون مدار، مشارکتی و انتقادی در کتب جدیدالتالیف جامعه شناسی دوره دوم متوسطه مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد که بیشترین توجه به رویکردهای تربیت شهروندی در کتاب پایه دوازدهم (۳۹/۵ درصد) و کمترین در کتاب یازدهم (۲۴/۳۶ درصد) شده است. همچنین از بین سه رویکرد، بیشترین حجم را رویکرد تربیت شهروند قانون مدار (۴۲/۰۳ درصد) و کمترین حجم را رویکرد تربیت شهروند انتقادی (۲۵/۴۷ درصد) داشته است. با تأمل در باب این یافته‌ها می‌توان گفت در سطح پایه‌های تحصیلی توزیع رویکردهای تربیت شهروندی نامتوازن بوده و نیز برخی از رویکردها مورد کم توجهی برنامه‌ریزان

درسی قرار گرفته است. از این رو بازنگری در نحوه ارائه رویکردهای تربیت شهروندی در کتب مورد بررسی لازم به نظر می‌رسد (باباخانی و همکاران، ۱۳۹۸). حسنی و اسماعیلی (۱۴۰۰) نیز در بررسی تبیین میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت شهروندی جهانی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و کاربست آن در نظام تعلیم و تربیت رسمی از دیدگاه معلمان مقطع متوسطه نشان داد که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به مؤلفه‌های احساس هویت و عزت نفس، عدالت و برابری اجتماعی، تعهد به عدالت و برابری اجتماعی بیشترین توجه و به مؤلفه‌های هویت و گوناگونی، توسعه پایدار، تنوع و گوناگونی ارزشی، اعتقاد به توانایی مردم برای ایجاد تغییر، همکاری و حل تعارضات، توانایی مدیریت پیچیدگی و فقدان قطعیت، آگاهی و عمل تأملی هیچ توجهی نشده است.

منابع

- باباخانی، سجاد؛ صالحی، اکبر؛ قائدی، یحیی، کشاورز، سوسن (۱۳۹۸). «میزان توجه به رویکردهای تربیت شهروندی قانون مدار، مشارکتی و انتقادی در کتب جدیدالتالیف جامعه شناسی دوره دوم متوسطه».
- فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۴ (۵۵): ۹۱-۱۱۲.**
- باقری، خسرو؛ خسروی، زهره (۱۳۸۵). «بررسی تطبیقی عاملیت آدمی در نظریه‌ای اسلامی در باب عمل و نظریه انتقادی هابرماس». **فصلنامه حکمت و فلسفه، سال دوم، شماره ۷: ۷-۲۲.**
- بلاغت، سیدرضا (۱۳۸۹). **بررسی نقش تربیت در ترویج دموکراسی‌ها و چالش‌ها و فرصت‌های آن در مدارس ابتدایی.** پایان نامه دکتری. دانشگاه تربیت معلم.
- جمالی تازه کند، محمد، طالب زاده نوبریان؛ محسن، ابوالقاسمی، محمد (۱۳۹۲). «تحلیل جایگاه مولفه‌های تربیت شهروندی در محتوی برنامه درسی علوم اجتماعی دوره متوسطه». **فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۰ (۳۷): ۱-۱۹.**
- حسنی، رفیق؛ اسماعیلی، رضا (۱۴۰۰). «تبیین میزان توجه به مولفه‌های شهروندی جهانی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و کاربست آن در نظام تعلیم و تربیت رسمی از دیدگاه معلمان متوسطه».
- فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۶ (۶۳): ۱۹۹-۲۲۸.**
- خروشی، پوران، نصراصفهان‌نی؛ احمدرضا، میرشاه جعفری، ابراهیم (۱۳۹۷). «مدل مفهومی ارزشیابی از شایستگی‌های مورد انتظار از دانشجویان در برنامه درسی تربیت معلم شایسته محور». **فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۵ (۱۳): ۵-۴۴.**

- شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..
 خوجم لی، محمد (۱۳۸۸). چگونگی تربیت شهروندی از طریق برنامه های درسی پنهان در مدارس
 (مطالعه موردی مدارس پسرانه مقطع متوسطه شهر قدس). پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علم و
 فرهنگ.
- دباغ، سروش (۱۳۸۷). آیین در آینه: مروری بر آراء دین شناسانه عبدالکریم سروش، تهران. انتشارات
 صراط.
- رضوی، عباس (۱۳۸۹). طراحی الگوی مطلوب برنامه ریزی درسی در خصوص تربیت سیاسی در دوره
 ابتدایی. پایان نامه دکتری. دانشگاه علامه طباطبائی.
- صباغی، نیر؛ سعادت‌مند، زهره (۱۳۹۲). «بررسی میزان اثربخشی مولفه های ارزش های شهروندی در برنامه
 درسی دوره ابتدایی». فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۱۰ (۳۷): ۱۶۶-۱۵۵.
- عباسی، حسین، امینی، محمدجمعه، حیدری، مریم (۱۳۹۳). تجربه دموکراسی، اسلام، دموکراسی و جهان
 عرب. تهران. انتشارات یاداوران.
- قائدی، یحیی (۱۳۸۵). «تربیت شهروند آینده»، مجله نوآوری‌های آموزشی، ۱۷ (۵): ۲۱۰-۱۸۳.
- قویدست، اردشیر (۱۳۹۷). تحلیل مولفه‌های تربیت شهروندی در اسناد تحولی آموزش و پرورش و
 مقایسه آن با مولفه‌های تربیت شهروندی دموکراتیک در دیدگاه پراگماتیسم. پایان‌نامه کارشناسی
 ارشد. دانشگاه خوارزمی.
- کدیور، محسن (۱۳۸۳). «اسلام و دموکراسی، سازگاری یا ناسازگاری؟». همایش بین‌المللی دین و
 دموکراسی، مرکز مطالعات اسلام و دموکراسی (CSID) و دانشگاه فردوسی مشهد.
- محمدی، حسین؛ مزیدی، محمد، بهشتی، سعید (۱۳۹۶). «تحلیل مفهومی مراحل و ابعاد تربیت شهروندی».
 فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۴ (۳۲).
- مصطفی پور، روزیتا، ادیب، یوسف؛ ملکی آوارسین، صادق، طالبی، بهمن (۱۳۹۹). «شناسایی ابعاد برنامه
 درسی مغفول بر اساس تفاوت برنامه درسی آکادمیک و برنامه درسی قصد شده آموزش مفاهیم
 شهروندی در کتب مطالعات اجتماعی متوسطه دوره اول». فصلنامه پژوهش‌های برنامه درسی، ۱۰
 (۱): ۲۰۲-۱۵۷.
- مهرمحمدی، محمود (۱۳۹۱). «بررسی سازواری مدعای نظریه‌های رقیب برنامه درسی برای تربیت شهروند
 دموکراتیک با تکیه بر روایت شوابی». فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۷ (۳۴): ۳۱.
- ADIGÜZEL, C., & KARAGÖL, İ. (2020). A Study on the Primary
 Education Curricula in the Context of Socialization, Multiculturalism

and Democratic Values. Journal of Theoretical Educational Science, 13(1), 1-24.

Arthur, J., & Davison, J. (2000). **Social literacy and citizenship education in the school curriculum.** The curriculum journal, 11(1), 9-23.

Cüneyit, A. K. A. R., & Mehmet, K. A. R. A. (2020). **Critical Thinking Attitude and Some Other Variables in Predicting Students' Democratic Attitudes.** International Journal of Contemporary Educational Research, 7(2), 226-245.

Lin, A. (2015). **Citizenship education in American schools and its role in developing civic engagement: A review of the research.** Educational Review, 67(1), 35-63.

Maine, F., Cook, V., & Lähdesmäki, T. (2019). **Reconceptualizing cultural literacy as a dialogic practice.** London Review of Education, 17(3), 383–392. <https://doi.org/10.18546/LRE.17.3.12>

(Eurydice Report). Publications Office of the European Union.

Alshurman, M. (2015). **Democratic education and administration.** Procedia-Social and Behavioral

Andolina, M. W., & Conklin, H. G. (2021). **Cultivating empathic listening in democratic education.** Theory & Research in Social Education, 49(3), 390-417.

Antal, C. K. (2011). **Educating for democratic citizenship: An analysis of the role of teachers in implementing civic education policy in Madagascar.** The Florida State University.

Appiah, K. A. (2010). **Cosmopolitanism: Ethics in a world of strangers (Issues of our time).** New York, NY: Norton.

Aslan, S. (2018). **The Relationship between Critical Thinking Skills and Democratic Attitudes of 4th Class Primary School Students.** International Journal of Progressive Education, 14(6), 61-69.

Atkinson, J. C. (2017). **Countering the neos: Dewey and a democratic ethos in teacher education.** Democracy and Education, 25(2), 2.

Attride-Stirling, J. (2001). **Thematic networks: an analytic tool for qualitative research.** Qualitative research, 1(3), 385-405.

Bohlke, K. (2013). **Democracy education and the promotion of collectivist pedagogy (Doctoral dissertation,** Fielding Graduate University).

Boikhutso, K., Dinama, B., & Kgotlaetsile, M. F. (2013). **Secondary School Teacher's Perceptions of the Role of Social Studies in Fostering**

- Citizenship Competencies.** Journal of Education and Training Studies, 1(2), 126-135.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). **Using thematic analysis in psychology.** Qualitative research in psychology, 3(2), 77-101.
- Brough, C. J. (2012). **Implementing the democratic principles and practices of student-centred curriculum integration in primary schools.** Curriculum Journal, 23(3), 345-369.
- Byker, E. J. (2013). **Critical cosmopolitanism: Engaging students in global citizenship competencies.** English in Texas, 43(2), 18-22.
- Collins, J., Hess, M. E., & Lowery, C. L. (2019). **Democratic spaces: How teachers establish and sustain democracy and education in their classrooms.** Democracy and Education, 27(1), 3.
- Comber, B. (2015). **Critical literacy and social justice.** Journal of Adolescent & Adult Literacy, 58(5), 362-367.
- De Zuazu, A. G. R. (2017). **School children growing biliteracy using translanguaging while learning to be democratic citizens.** New Mexico State University.
- Dewey, J. (1916). **Democracy and Education** New York: Macmillan.
- Dobson, A. (2012). **Listening: The new democratic deficit.** Political Studies, 60(4), 843-859..
- European Commission. (2017). **Citizenship education at school in Europe – 2017**
- Eurydice. 2012. **Citizenship Education at School in Europe.** Brussels: Eurydice
- Ferguson-Patrick, K. (2012). **Developing an Inclusive Democratic Classroom" in Action" through Cooperative Learning.** Australian Association for Research in Education (NJ1).
- Finkel, S. E. (2011). **Adult civic education and the development of democratic culture: Evidence from emerging democracies.** From Inertia to Public Action, 319.
- Gallarday-Morales, S., Flores-Asencios, A., Padilla-Guzmán, M., López-Novoa, I., & Norabuena-Figueroa, E. (2019). **Tutorial Action and the Development of the Competencies of the Democratic and Intercultural Citizenship Exercise.** Journal of Educational Psychology-Propósitos y Representaciones, 7(2), 468-478.

- Geboers, E., Geijsel, F., Admiraal, W., & Ten Dam, G. (2015). **Citizenship orientations and knowledge in primary and secondary education**. *Social Psychology of Education*, 18(4), 749-767.
- Gövercin, G. (2013). **İnsan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının demokrasi ve insan hakları eğitimine katkısı (Unpublished master's thesis)**. Dokuz Eylül University, İzmir, Turkey.
- Guérin, L. J. F., Van der Ploeg, P. A., & Sins, P. H. M. (2013). **Citizenship education: the feasibility of a participative approach**. *Educational Research*, 55(4), 427-440.
- Gürbüz, O. C. A. K., & KARANFİL, B. (2021). **Teachers' Perceptions of Their Technological Competence in Learning and Teaching Process**. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, 9(4), 14-30.
- Guzman, G. (2018). **American Students' Perspectives on Global Citizenship**. California State University, Long Beach.
- Homan, M. M. (2018). **Democratic Engagement in Professional Practice: How Perceived Educator Engagement Affects Student Learning** (Doctoral dissertation, Middle Tennessee State University).
- Homana ,G., Carolyn B., & Judith T. P. (2006). **Assessing School Citizenship Education Climate**. University of Maryland. Circle Working Paper 48.
- Hoskins, B., & Crick, R. D. (2010). **Competences for Learning to Learn and Active Citizenship: different currencies or two sides of the same coin?** *European Journal of education*, 45(1), 121-137.
- Jónsson, Ó. P., & Garces Rodriguez, A. (2021). **Educating democracy: Competences for a democratic culture**. *Education, citizenship and social justice*, 16(1), 62-77.
- Kachina, O. A. (2011). **Teaching a geographical component in world history curriculum**. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*, 4(12), 19-24.
- Keser, F., Akar, H., & Yildirim, A. (2011). **The role of extracurricular activities in active citizenship education**. *Journal of curriculum studies*, 43(6), 809-837.
- Kiroglu, K. (2013). **Is My Social Studies Teacher Democratic?** *Eurasian Journal of Educational Research*, 50, 127-142.
- Lee, W. O. (2012). **Education for future-oriented citizenship: implications for the education of twenty-first century competencies**. *Asia Pacific Journal of Education*, 32(4), 498-517.

شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام ..

- Lingley, A. (2016). **Democratic foundations for spiritually responsive pedagogy**. *Democracy and Education*, 24(2), 6.
- Mansilla, V. B., & Jackson, A. (2011). **Educating for global competency**. New York: Asia Society. Retrieved from: <http://asiasociety.org/files/book-globalcompetence.pdf>
- McLaren, P. (1993). **Multiculturalism and the postmodern critique: Towards a pedagogy of resistance and transformation**. *Cultural Studies*, 7(1), 118-146.
- Maurissen, L., Claes, E., & Barber, C. (2018). **Deliberation in citizenship education: How the school context contributes to the development of an open classroom climate**. *Social Psychology of Education*, 21(4), 951-972.
- McNabb, M. R. (2013). **Creating a global consciousness: The impact of international studies curriculum on student development of global awareness**. The University of Oklahoma.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). **Qualitative research: A guide to design and implementation**. John Wiley & Sons.
- Rapanta, C., Vrikki, M., & Evagorou, M. (2021). **Preparing culturally literate citizens through dialogue and argumentation: rethinking citizenship education**. *The Curriculum Journal*, 32(3), 475-494.
- Samanci, O. (2010). **Democracy education in elementary schools**. *The Social Studies*, 101(1), 30-33.
- Selwyn, N., & Husen, O. (2010). **The educational benefits of technological competence: an investigation of students' perceptions**. *Evaluation & Research in Education*, 23(2), 137-141.
- Sheppard, S., Ashcraft, C., & Larson, B. E. (2011). **Controversy, citizenship, and counterpublics: developing democratic habits of mind**. *Ethics and Education*, 6(1), 69-84. *Sciences*, 176, 861-869.
- Shields, D. L. (2011). **Character as the aim of education**. *Phi Delta Kappan*, 92(8), 48-53.
- Short, E. C. (1991). *Forms of Curriculum Inquiry*: Edited by Edmund C . Short. Albany, N.y: state University of New York Press, c1991.
- Simó-Gil, N., Tort-Bardolet, A., Barniol, M., & Pietx, T. (2018). **Learning democracy in a new secondary school**. *Power and Education*, 10(2), 166-180
- Sklad, M., Friedman, J., Park, E., & Oomen, B. (2016). **'Going Glocal': a qualitative and quantitative analysis of global citizenship education at a Dutch liberal arts and sciences college**. *Higher Education*, 72(3), 323-340.

- Strike, K. A., and Posner, G. (1983b). **Types of synthesis and their criteria.** In S.A. Ward and L. J. Reed (Eds.) , *Knowing structure and use: Impications for synthesis and interpretation*(pp.343-362). Philadelphia: Temple University Press..
- Tusiime, M. (2013). **Toward democratic education and transformational learning: An examination of students' experiences at Kigali Institute of Education** (Doctoral dissertation, Northern Illinois.
- Unesco. (2013). **Global Citizenship Education: Preparing Learners for the Challenge of the 21st Century.** United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).
- Vesterinen, V. M., Tolppanen, S., & Aksela, M. (2016). **Toward citizenship science education: what students do to make the world a better place?.** *International Journal of Science Education*, 38(1), 30-50.
- Webster, R. S. (2022). **Spiritual education for a post-capitalist society.** *Educational Philosophy and Theory*, 54(3), 288-298.
- Weinberg, J., & Flinders, M. (2018). **Learning for democracy: The politics and practice of citizenship education.** *British Educational Research Journal*, 44(4), 573-592.
- Williams-Bonds, C. (2013). **A comparison of the academic achievement and perceptions of leadership skills and citizenship traits of JROTC, student athletes, and other students in an urban high school setting** (Doctoral dissertation, Lindenwood University).
- Yavuz Tabak, B., & Karip, E. (2021). **Democratic School Culture: Investigating An Educational Practice of Democracy in Schools A Study on Democratic Citizenship and Human Rights Education Project in Turkey.** *Leadership and Policy in Schools*, 1-20.